

SZOMÁLIA

ORSZÁGINFORMÁCIÓS ÖSSZEFOGLALÓ

I. Háttérinformáció

Szomália esetében nem találkozunk a szinte minden afrikai országra jellemző nagyfokú nyelvi-etnikai sokszínűséggel. A szomáliai lakosság túlnyomó része a szomáli etnikumhoz tartozik és szomáli nyelven beszél. A társadalom azonban élesen megosztott **az élet minden területét meghatározó klán-struktúra** mentén. A szomáliai társadalomban az egyén helyzetét a klán-családokhoz, azon belül is egyes klánokhoz való tartozás határozza meg. A szomáliai törzsi rendszer négy főbb (nemes) klán-családra létezik, továbbá két olyan klán-család, melyek közvetítő szerepet töltenek be a nagyobb klánok és a különböző kisebbségi csoportok között. Ezen kívül számos rendkívül kiszolgáltatott kisebbségi csoport él Szomáliában, amelyek esetenként nyelvi-etnikai vagy külső jegyek alapján is elkülönülnek a többségtől.¹

Az ország túlnyomó többsége **szunnita muzulmán** vallású. Az érvényben lévő jogszabályok nem védik a szabad vallásgyakorlás jogát; a nem muszlim vallású személyek üldözésnek vannak kitéve.²

Siad Barré elnök 1991-es bukása óta Szomáliában nincs működőképes központi kormányzat és államstruktúra, ezzel az ország az ún. „működésképtelen államok” mintapéldájává vált a világon. Szomáliában két évtizede nincsenek központi rendfenntartó erők, rendőrség, bíróságok vagy államigazgatás, ezért az ország területén rendkívüli gyakorisággal és brutalitással fordulnak elő emberi jogsértések.

2004-ben megalakult az Átmeneti Szövetségi Kormány, amely azonban, főként az ország középső és déli részén, illetve a fővárosban, Mogadishuban uralkodó bizonytalanság miatt, képtelen az egységes, működőképes kormányzat kézben tartására. Szomáliára ez elmúlt években is a folyamatos háborús helyzet volt jellemző. Külön kiemelendő az etióp hadsereg által is támogatott Átmeneti Szövetségi Kormány és a 2006-tól az ország déli és keleti részében előretörő Iszlám Bíróságok Uniója nevű szélsőséges alakulat közötti küzdelem.³

Az ország északnyugati részén fekvő **„Szomáliföldön”** a korábbi rezsim 1991-es bukását követően önálló állam alakult (amely 2001 májusában elfogadta saját alkotmányát, majd 2003 januárjában helyi választásokat tartott), melyet azonban a világ egyetlen állama sem ismer el önálló államalakulatként. Az ország északkeleti részén fekvő **„Puntföld”** tartományt 1998-ban hozták létre, mely csupán autonóm területként kíván működni, de nem akar elszakadni Szomáliától.

II. A jelenlegi helyzet

II.1. Romló biztonsági helyzet

Az ENSZ Emberi Jogi Bizottsága által felkért független szakértő 2009. februári jelentésében hangsúlyozta, hogy Szomáliában továbbra is jellemző **a megkülönböztetés nélküli erőszak**: gyakoriak a polgári lakosságot érő támadások, emberi jogi aktivisták és humanitárius segélyszervezetek munkatársainak elrablása és kivégzése, a média munkatársainak önkényes letartóztatása és bírósági eljárás nélküli kivégzése, nők elleni erőszak,

¹ US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2008 Country Reports on Human Rights Practices; 2009. február 25.; <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2008/af/119024.htm>

² Lásd: UK Border Agency, Operational Guidance on Somalia, 2009 márciusa; <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/49ca0a132.pdf>

³ UK Border Agency, Operational Guidance on Somalia, 2009 márciusa, Id. fent (2); US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2008 Country Reports on Human Rights Practices; 2008. február 25. Id. fent (1); BBC News: http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/country_profiles/1072592.stm#media

emberkereskedelem, embercsempészet és fosztogatás.⁴ Az ENSZ Biztonsági Tanácsa 2008. november 17-én arról számolt be, hogy a 2008 júliusa és októbere közötti időszakban **a Dél- és Közép-Szomáliában uralkodó biztonsági helyzet drasztikusan romlott** a kormányerők és a velük szemben állók közötti harcok következtében.⁵

Szomáli- és Puntföldön a biztonsági helyzet némileg jobb, mint az ország déli és középső részén. A helyzet azonban itt is rendkívül ingatag, például a két tartomány között fennálló határvita rendszeres fegyveres összecsapásokat eredményez.⁶ A kalózkodás és emberrablások további biztonsági problémaként jelentkeznek Puntföld esetében.⁷

II.2. Humanitárius katasztrófa⁸

A 2008 áprilisától felerősödő erőszakhullám mellett, mely ismét sokakat kényszerített menekülésre, a civil lakosságot életét ellehetetlenítik a dráguló élelmiszerárak, illetve az országban pusztító szárazság. Így 2008 első kilenc hónapjában **a rendkívüli élelmiszersegélyre szoruló személyek** száma 77%-kal emelkedett (2008 októberében 3,25 millió ember, az ország lakosságának majdnem fele). 2008-as becslések szerint minden **hatodik kisgyermek súlyosan alultáplált** Dél- és Közép-Szomáliában.

Civil szervezetek 2009 októberében 1,1 millióra becsülték az országban a **belső menekültek** (tehát a lakóhelyükről elűzött, de az országhatárt nem átlépő személyek) számát.

Az egészségügyi ellátás teljességgel elégtelen: a háborúskodás lerombolta az ország egészségügyi infrastruktúráját, és csak nagyon kevesen tudják megengedni maguknak, hogy a korlátozottan rendelkezésre álló magánszolgáltatásokat igénybe vegyék. A nemzetközi egészségügyi segítséget ellehetetleníti a rossz biztonsági helyzet és a nemzetközi humanitárius szervezetek elleni erőszakos fellépések (gyilkosságok, stb.).⁹

III. Különösen veszélyeztetett csoportok

A polgári lakosságot nem kizárólag a fegyveres konfliktusok következtében éri támadás, többek között a fegyveres erők tagjai, a különböző rendfenntartó erők, és a klánok vezérei is rendszeresen követnek el súlyos emberi jogi jogsértéseket velük szemben. Bizonyos csoportok fokozottan veszélyeztetettnek minősülnek, így például a nők és a kisebbségi csoportokhoz tartozók különösen védtelen helyzetben vannak.

III.1. Nők

A szomáliai társadalom erősen **patriarchális** jellege folytán a nők nem rendelkeznek a férfiakkal azonos jogokkal, alávett státuszban élnek és különösen ki vannak téve a rossz biztonsági, emberi jogi és humanitárius helyzet következményeinek.

Bár jogszabály tiltja a **nemi erőszakot**, a gyakorlatban 2008-ban egyetlen elkövetőt sem vontak felelősségre ilyen bűncselekmény vádjával, miközben civil szervezetek dokumentálták a nők ellen elkövetett és büntetlenül maradt erőszakot. A rendőrség, és más fegyveres erők is rendszeresen követnek el nők elleni erőszakos cselekményeket. Szomáliföld tartományban továbbra is rendszeres jelenség, hogy bandákba verődve erőszakolnak meg nőket.¹⁰ Az erőszak áldozatául esett nőket a társadalom stigmatizálja, ami bizonyos esetekben akár a klánból való kizárást is eredményezheti.¹¹ Mindezek fényében nem csoda, hogy a legtöbb esetet az áldozatok nem jelentik a hatóságoknak. Különösen kiszolgáltatottak a belső menekült és a kisebbségi csoporthoz tartozó nők.

⁴ UN Human Rights Council, Report of Shamsul Bari, independent expert appointed by the Human Rights Council on the situation of human rights in Somalia, 24 February 2009; A/HRC/10/85; <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/49c78a822.pdf> A jelentés a 2008 szeptembere és 2009 februárja közötti időszakot öleli fel.

⁵ UN Secretary-General's report to the Security Council, dated 14 March 2008, (UNSC report, 14 March 2008), Id. UK Border Agency, Country of Origin Information Report, Somalia; 2009. február 24; <http://www.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs09/somalia-250209.doc>

⁶ Ld. UK Border Agency, Country of Origin Information Report, Somalia, fent (5), 3.13, 8-28 pontok

⁷ Ld. UK Border Agency, Operational Guidance on Somalia, 2009 márciusa; 2.7; fent (2)

⁸ 2008 októberében 52 Szomáliában dolgozó civil szervezet közös közleményben fejezte ki mély aggodalmát az újabb erőszakhullám miatt. A közlemény többek között kiemelte, hogy az egyre nagyobb számban előforduló segélyszervezeteket - főként az ország középső és déli részén - ért támadások akadályozzák e szervezetek munkáját; <http://www.oxfam.ca/what-we-do/emergencies/somalia-emergency-2006-2007/NGO%20STATEMENT%20oct%202008.doc> (utoljára látogatva: 2009. május 20.)

⁹ UN Human Rights Council, Report of Shamsul Bari, independent expert appointed by the Human Rights Council on the situation of human rights in Somalia, 24 February 2009; A/HRC/10/85; lásd fent (4)

¹⁰ US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2008 Country Reports on Human Rights Practices; 2009. február 25; ld. fent (1)

¹¹ Uott.

További súlyos és gyakori probléma a **családon belüli erőszak**, amit jogszabály sem tilt.

A 4 és 11 év közötti leánygyermeken végzett, a szomáliai társadalomban mély gyökerekkel rendelkező **női nemiszerv-csonkítás** az ország valamennyi területén széles körben elterjedt szokás. A nők 80-98%-a áldozatul esik ennek az eljárásnak.¹² Szomáli- és Puntföld tartományokban a törvény bünteti a női nemiszerv-csonkítást, a gyakorlatban azonban nem lehet e tiltásnak érvényt szerezni. Szomália többi részén még jogszabályi tiltás sincs.

III.2. Kisebbségi csoportok

A Siad Barré uralma alatt a kisebbségek bizonyos fokú, az államhatalom által biztosított, védelmet élveztek, azonban a rezsim 1991-es összeomlását követően az erősebb klánok vették át a hatalmat az országban, melyek kizárólag saját tagjaik számára biztosítanak védelmet. **Ezáltal azok a kisebb etnikai csoportok képezik a leginkább kiszolgáltatott és kirekesztett rétegét a társadalomnak, melyek nem élvezik egyetlen nagyobb törzs védelmét sem.**¹³ Ezek a kisebbségi csoportok továbbra is szélsőséges szegénységben élnek és szisztematikus diszkrimináció, illetve társadalmi kirekesztés, továbbá a hadsereg vagy a többségi klánok általi rendszeres fosztogatás, kínzás és más erőszak áldozatai.¹⁴ Ezek a csoportok gyakran alacsonyabb „kasztba” tartozónak számítanak például meghatározott régióból való származásuk miatt (akik ezáltal könnyen felismerhetőek például megjelenésük vagy az általuk beszélt dialektus miatt) vagy egy meghatározott foglalkozás űzése okán.

IV. Szomáliai menekültek

Az ENSZ Menekültügyi Főbiztosság (UNHCR) adatai szerint a szomáliai menekültek adták 2008-ban a **harmadik legnépesebb menekültpopulációt a világon** afgánok és az irakiak után. A szervezet 2008-ban mintegy 561 000 szomáliai menekültet tartott számon a világon (túlnyomó részük a szomszédos országokban, például Kenyában, Jemenben és Etiópiában tartózkodik).¹⁵

A statisztikák egyértelműen jelzik a menedéért folyamodó szomáliai állampolgárok nemzetközi védelem iránti jogos igényét: Magyarországon 2008-ban minden olyan szomáliai menedékkérő, akinek kérelmét érdemben elbírálták menekültstátuszt kapott. A szomáliai menedékkérelmek pozitív elbírálása Európában és Észak-Amerikában általánosságban is jellemző: a 44 „iparosodott” ország menekültügyi döntéshozatali gyakorlatát összegző UNHCR-statisztika szerint a szomáliai menedékkérők 80%-a menekültstátusztban vagy kiegészítő védelemben részesült ezen országokban 2008-ban.¹⁶ Néhány elszigetelt és javarészt sikertelen próbálkozástól eltekintve az európai államok nem küldenek vissza szomáliai állampolgárokat származási országukba (még azokat sem, akik kérelmét elutasítják).

¹² US Department of State, Bureau of Democracy, Human Rights and Labor, 2007 Country Reports on Human Rights Practices; 2008. március 11. <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2007/100504.htm>, LandInfo, Norwegian Country Information Centre, 10 December 2008, Report: Female genital mutilation in Sudan and Somalia http://www.landinfo.no/asset/764/1/764_1.pdf

¹³ Az Egyesült Államok Külügyminisztériumának becslése szerint a kisebbségi csoportok a lakosság mintegy 22%-át teszik ki (2008-as év adatai). Ld. fent (1)

¹⁴ A következő csoportok etnikai hovatartozásuk miatt folyamatos diszkrimináció, erőszak célpontjai: Bajuni, Benadir/Rer Hamar, Bravanese, Eyle, Midgan (Gadoye), Tomal, főként az afrikai Bantu/Jarir lakosság. Forrás: UN Human Rights Council, Report of Shamsul Bari, independent expert appointed by the Human Rights Council on the situation of human rights in Somalia, 24 February 2009, Rights of minorities, point 53; Ld. fent (4), Ld. még Ld. UK Border Agency, Country of Origin Information Report, Somalia; fent (5), 20.28

¹⁵ UNHCR: 2008 Global Trends: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons, 2009. június 16. <http://www.unhcr.org/4a375c426.html>

¹⁶ UNHCR: 2008 Global Trends: Refugees, Asylum-seekers, Returnees, Internally Displaced and Stateless Persons (Annex), 2009. június 16., lásd fent (15)